Trushevs'kyi, T. I.
Dushohubka

Т. И. ТРУШЕВСЬКИЙ.

ДУШОГУБКА

ДРАМА В 4 ДІЯХ.

НАКЛАДОМ КНИГАРНІ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НЮ ЙОРК, 1918.

ДІЄВІ ЛЮДИ:

Андрій, молодий чоловік
Оксана, його жінка — **З рік, як побрались.**

Горпина, мати Оксани.

Артем, старий дід з москалів. Носить на грудях медаль. Живе у Андрія.

Марина, молода вдова. Служить у Андрія.

Писар, Старшина, Люди.

ДІЯ ПЕРША.

Подвірє Андрія. З права хата з ґанком, з ліва комора. — Прямо тин і крениця; за тином сад; біля крениції кущ калини. — Вечеріє.

ЯВА І.

Оксана виходить з хати, сїдає на ґанку.

Оксана (сама). Нема щось мого Андрія. Сонечко зовсїм уже сїдає, а його й не видко. Чи не зайшов часом до матери. Та воно й добре було-б, щоб їх провідав: знала-б я, як вони там поживають, та й вони раді були-б. Люблять вони мене, спасибі їм, а як прийдуть до нас — все питають: як ти живеш, доню? Чи Андрій тебе любить? Менї аж сьмішно, що вони про те питають. Хиба-ж не видко, як Андрій мене любить, що він і жити без мене не може... (Задумалась. Згодом сьпіває):

Ой, по морю, морю синему
Сокіл з орликом купаєть ся,
Сокіл з орликом купаєть ся,
Сокіл орлика питаєть ся:

Гей, брате орле, ти товаришу мій!
Ой, чи був же ти в сторонї моїй,

Ой, чи журять ся отець—мати по менї,
Чи питають, як живу на чужині...

Але хтось іде... Чи не Андрій часом? (Встає й дивить ся). Він, моє серце! Скучив, мабуть.... Сховаюсь за двері, а як прийде, я вискочу проти його тай злякаю (ховаєть ся за двері).

ЯВА II.

Андрій виходить з-за комори з торбою за плечима.

Андрій (сам). Прийшов, слава Богу, а втомив ся добре! Здаєть ся й не далеко, а верстов з пятьнайцять добрих буде до Гуляй-Поля.... Що-ж це Оксани не видко! Перше, бувало, завше назустріч менї вибігає, а тепер щось й не видко. Мабуть, пораєть ся в хатї, то й не замітила, що я йду. (Йде до ґанку. Оксана швидко вискакує з-за дверий).

ЯВА III

Андрій і Оксана.

Оксана (сплеснула руками).А злякавсь?!

Андрій. О!... Де це ти взялась?

Оксана. А з-за дверий вискочила.

Андрій. Хиба-ж ти мене бачила?

Оксана. А вже-ж бачила. Я тебе довго виглядала, а як зобачила, що ти йдеш, то й заховала ся за двері, щоб тебе злякати. А правда злякала?

Андрій. Куди-ж там!

Оксана. Неправда, злякала, злякала.

Андрій (передражнює). Неправда, злякала, злякала!

Оксана (бє Андрія). У-у! Який поганий! Ще й передражнює.

Андрій. Ну, сядемо-ж трохи, бо я таки втомив ся...

Оксана. Сядемо, сядемо, серденько! (сідають). Злякав ся! Бідненькій! (Здіймає з нього бриля, гладить його по голові). Злякав ся! А до матери заходив?

Андрій. Заходив.

Оксана. Здужають?

Андрій. Вибрикують. Казали до нас позавтрому прийдуть.

Оксана (зраділа). Справді?

Андрій. А й справді.

Оксана. Мабуть вони за мною дуже скучили?

Андрій. А як же їм не скучати за тобою гарною дочкою, як ти, моє серденько!

Оксана. О, мій соколе гарний (Гладить його по голові).

Андрій (розвязує торбу. Оксана пильно дивить ся). Тай спека сегодня була — не дай Боже! наче в Спасивку палить.

Оксана. Десь дуже втомив ся?

Андрій. А думаєш, ні?

Оксана (знов гладить його по голові). — Втомив ся!... Бідненькій!... А я-ж казала: запряжи коні. Не послухав ся...

Андрій. А вгадай, Оксано, що я тобі купив.

Оксана. Хустку?

Андрій. Ні, не хустку... Є, та не вгадеєш.

Оксана. Черевики?

Андрій. Й не черевики. А що, бачиш, не вгадала.

Оксана. Ну, то на спідницю, може, набрав? (Марина виходить з-за хати, потім знов ховаєть ся за хату, виглядує).

Андрій (виймає дуте намисто, показує Оксані). Ось що!

Оксана. Намисто! Їй-Богу намисто, та яке-ж гарне!

Андрій. А гарне! І золоте, і срибне, і голубе, і сине, аж очи в себе вбирає (держить перед нею намисто, дражнить).

Оксана. То дай же, серденько, не дражни ся.

Андрій. А поцілуєш?

Оксана. Поцілую.

Андрій. А не вкусиш?

Оксана. Та не дражни ся, (хоче взяти намисто, він не дає). Бач якій!...

Андрій. І росердилась!

Оксана. Бо ти не добрий.

Андрій. То поцілуй же перше.

Оксана (озираєть ся на боки. Марина швидко ховаєть ся за хату). Оце тобі за золоте (цілує), оце за срібне, оце за голубе, це за сине, а це ще за все разом... (надіває намисто). А що? чи гарна?

Андрій. Як та краля.

Оксана. Піду у зеркало подивлю ся.

Андрій. Та нехай послї подивиш ся.

Оксана. Коли-ж я зараз хочу. (Іде).

Андрій. Чекай же, хоч разочок ще поцілую. (Оксана зупиняєть ся). Моя ти кралечко золота! Моя ти квіточко пишна! (Цїлує).

Оксана. Буде вже, буде... (Іде). Я зараз верну ся...

ЯВА IV.

Андрій сам.

Андрій. І дав же менї Господь таку жінку, гарну та веселу: хоч би й кого вона розвеселити уміє. Ось і тепер — утомив ся я, ледве до дому доплив ся, а вона як забалакала — усе забув, і ноги болїти наче перестали. Здаєть ся, так би й сидів біля неї, дивив ся-б на неї, цїлував би, милував би, слухав би... І работяща вона, спасибі їй, нї на кого не здаєть ся. Ще добре, що хоч Марина наймичка не лїнива, трудить ся, наче для себе робить. Тільки чудна чогось та Марина, — все чогось дивить ся на мене, а часами, як гляне, то наче приском тебе обсипле. Аж бою ся я погляду їй палкого. (Марина виходить з-за комори, — сьпіває).

ЯВА V.

Андрій і Марина.

Марина (сьпіває):

Ой ти, дівчино, зарученая,
Чого-ж ти ходиш засмученая?
Ой, ходжу, ходжу засмученая,
Що не за тебе заручення.

Ой, ти, дівчино, словами блудиш,
Сама не знаєш, кого ти любиш.
Ой, знаю, знаю, кого кохаю,
Тільки не знаю, з ким жити маю.

Вийду на поле, гляну на море,
Сама я бачу, що менї горе.

Буду терпіти велику муку.
Поки не скаже: дай, серце, руку.

Андрій. Де це ти була, Марино?

Марина. На леваді телятам траву жала.

Андрій. Візьми-но відро та витягни мені холодної води з криниці.

Марина (іде в сіни). Зараз!

Андрій (про себе). Знов глянула на мене. — Бою ся я оцих очей та й не глянути на них не можу: так чогось і притягують до себе. (Марина виходить з відром). Чого ти так дивиш ся на мене ?

Марина. Як?

Андрій. Так, як перше ніколи на мене не дивилась.

Марина. Справді? (Іде до криниці, сьпіває):

Полюбив я очи *)
На свою недолю,
Бо на тії очи
Я не маю волї,

Тим не маю волї,
Що я оженив ся...
Через що-ж і в річцї
Тай не утопив ся!...

Ой, ти, чарівнице,
Мій маєвий квіте!
Порадь менї, серце,
Що менї робити...

Ой, порадь-же, серце,
Бо за твої очи

---

*) На ноту: „Ой, я нещасний".

Мучусь я, страждаю
І в день, і в північи.

Андрій (про себе). Такі правда, що мучу ся— страждаю, бо тії очи... Ох, Мабуть вони якись чари мають... Як поглянуть—аж серце наче вириваєть ся. І вона мабуть знає, які у неї очи, бо так би не сьпівала. Тільки про кого-ж це вона сьпіває!

Марина (дивить ся на Андрія, сьпіває):

Ой, ні, не пораджу,
Що тобі робити,
Бо не хочеш вірно
Мене полюбити,

Не хочеш любити,
Не хочеш кохати,
І гарнії очи
Мої цілувати.

Андрій (про себе). Може про мене? Може вона постерегла, що її очи огнем мене палять і тепер глузує надо мною. (До Марини). Чи швидко вутягнеш води?

Марина. Ось зараз несу. (Витягнула води з криниці, сьпіває):

І водиченька холодна,
І вдовиченька моторна,
А на мене як гогляне —
Моє серце наче вяне.

І водиченькі напю ся,
Й на вдовицю подивлю ся,
Щоб ті гарні карі очи
Та приснились о пів ночи.

Андрій (про себе). Так і є, що про мене. — Вона дрочить ся зо мною. (Марина несе воду до ґанку. Андрій пильно дивить ся на нею). Хто тебе навчив Марино, таких пісень сьпівати?

Марина. Яких?

Андрій. Таких, як оце ти зараз сьпівала.

Марина. Хто навчив? Ви, хозяїне, навчили та моя недоля.

Андрій. Казна, що ти вигадуєш! Я в перший раз почув їх від тебе.

Марина. Нате ось воду пийте.

Андрій. Чом-же ти не повне відро набрала?

Марина (підставляє відро). А вам хиба мало?

Андрій. Мало (пє).

Марина. То пийте, я ще принесу... Доброго здоровя пивши!

Андрій. Спасибі!... Доволі!... (Одпихає відро). Чого у тебе, Марино, такі очи?

Марина. Які-ж у мене очи?

Андрій. Такі, про які ти сама тільки що сьпівала. (Марина пильно дивить ся на його). Йди собі, чарівнице, не диви ся так на мене, а то спалиш, без полуміня спалиш. (Помалу її одпихає).

Марина. Може ще води принести?

Андрій. Доволи, не треба... І так напив ся, добре напив ся, аж серце з грудей вириваеть ся.

Марина (відійшла від Андрія, сьпіває):

Чогось мені тяжко,*)
Чогось мені важко,
Чогось моє серце ніби-то квилить...
Чого-ж воно беть ся,

---

*) На ноту: „Така їй доля".

Куди воно рветь ся,
Чого-ж воно бідне у мене щемить?
Чи долї не маю,
Чи щастя не знаю,

Чи радощів серцю моєму нема...
Ратуй же, дївчино,
Ратуй же, рибчино,
Що серцю, робити порадь ти сама.

Андрій. Годї! Не сьпівай!

Марина. Чом?

Андрій. Ти сьмієш ся надо мною!

Марина. Сьмію ся над вами? Ха, ха, ха!

Артем (зо коком). Марино!

Марина (про себе). Не було-б поміхи, так горт з проріхи...

Артем. Марино.

Марина. Та чого ви там?

Артем. Іди поможи телята в хлїв загнати.

Марина. Та загнали-б, дїду, сами.

Артем. Єге! Чорт їх зажене! Там прудкі такі прокляті. Як задере хвоста та як бекне, то й сам чорт за ними не управдить ся.

Андрій. Піди, Марино, поможи. Дїд старий, деж йому самому за ними управитись?

Марина. Ось я йду. (Поставила відро біля ґанку. Пішла).

Андрій (про себе). Знов глянула! А згинь чарівнице! І що це зо мною сталося, що я з нею так розбалакав ся? І на що це менї здалося? Хіба у мене жінки нема, чи що? (Артем виходить з-за комори).

ЯВА VI.

Андрій і Артем.

Артем (іде до ганку). Добрий вечір, хазяїне!

Андрій. Доброго здоровля, діду!

Артем. Давно вернулись?

Андрій. Ні, недавно, ще й в хату не заходив.

Артем. А ярмарок великій був?

Андрій. Звісно як ярмарок: було що продати, було що й купити...

Артем. Аби, як то кажуть, були гроші...

Андрій. Так, діду! Аби були гроши.

Артем. І наші люди були?

Андрій. Були і наші, тільки якось воно трафилось так, що менї нї з ким було й підїхати.

Артем. А чом же не звелїли коней запрягти? Я запріх би.

Андрій. Та вже-ж, слава Богу, вернув ся, а конї нехай одпочивають. Завтра і для них знайдемо роботу.

Артем. Треба буде сїно возити.

Андрій. Аби Господь дав погоду. (Оксана виходить гарно вбрана).

Артем. Піду-ж я в хату. Щоб дали що повечеряти, то я повечеряв би та й спати лїг би (пійшов в хату).

ЯВА VII.

Андрій і Оксана.

Оксана. Ось зараз, діду, будемо вечеряти. А деж це Марина?

Артем (з сїней). Та пішла телята загнати. Зараз прийде.

Оксана. Зараз, діду, і ми ідемо (до Андрія). А ти про що думаєш?

Андрій. Хто? я?

Оксана. Ні, ти, моє серце!

Андрій. Я думаю, чи є така друга на сьвіті, як ти, моя кралечко!

Оксана. Та ще в такім намисти, як ти приніс, в такій хусці що ти купив в такій спідниці, що ти набрав. Правда Андрію?

Андрій. Правда, серденько. Іди-ж, сядь біля мене. Глянь — он якій місяць сходить ясний та гарний, але ти, моя кралечко, ще ясьнійша. Ти краща над усім краща.

Оксама. О! мій соколе коханий! (Цілує і щось йому на ухо каже).

Андрій (радісно). Ну!... Чи ти-ж правду кажеш?

Оксана. Правду, їй-Богу правду. Я піч топила, саме на достойно дзвонили, а воно... — (Знов каже на ухо). Я аж злякалась, їй-Богу правда!

Андрій. Гляди-ж, щоб наслідник був.

Оксана. А як наслідниця, то що буде?

Андрій. То битиму. (Марина вуглядає з-за хати).

Оксана. Справді битимеш?

Андрій. Так битимі, що аж губи болітимуть.

Оксана. А ну-ж як? (Андрій хоче цілувати. — Марина кашляє). Чекай... Марина ще побачить. Нехай другим разом, а тепер ходім краще вечерати.

Андрій. Марину-ж треба покликати.

Оксана. Та вона-ж зараз прийде.

Андрій. То ходім бо й я їсти хочу.

Оксана. Проголодав ся, серденько! (Пішли. За завісою, тихо та сумно сьпівають: „Було літо, було літо". Марина згодом виходить).

ЯВА VIII.

Марина сама.

Марина (тим часом, як за коном сьпівають). Вони цілують ся, а мене біля серце мов огнем палить. Щасливі вони, а я чи зазнаю-ж коли того щастя? Щоб була знала, що так я тут мучитись буду, пішла була-б у город краще служити. Поневіралась би там за те не бачила?б того, що тепер мене так мучить. Ще поки його самого бачу, не так мені тяжко, а як з нею він сяде, до неї забалакає, здаєть ся убила-б її погану. (За коном перестають сьпівати. Марина стає проти вікна з якого полилось сьвітло). Он-де мій сокіл седить біля столу... О, щоб ти полюбив мене хоч на один часочок, хоч на одну хвилину—о! яка-б я тоди була щаслива!... О!... Чогось він встав.... Іде... Їй-Богу іде сюди... Побіжу до криниці, скажу, що відро впустила, може прийде. Треба варити кашу, поки в печі ще не погасло. (Хватила відро, побігла до криниці). Аж не даром він казав, що у мене такі очи, про які я сьпівала... Не даром же я чарівниця... (Андрій виходить).

ЯВА IX.

Андрій і Марина.

Андрій (на ґанку). Де-ж це Марина і чого вона там забарилась?

Марина (стоїть біля криниці, сьпіває):

Ой, ні, не пораджу,
Що тобі робити,
Бо не хочеш вірно
Мене полюбити,

Не хочеш любити,
Не хочеш кохати
І гарниї очи
Мої цілувати.

Андрій (про себе). Знов ту саму пісню сьпіває. Тепер я бачу, що вона дрочить ся зо мною. (До неї). Марино!

Марина. Гов!

Андрій. Що ти там робиш?

Марина. Відро в криницю впустила, ніяк не достану.

Андрій. Та нехай завтра витягнеш. Йди вечеряти.

Марина. Коли-ж мені зараз відро треба.

Андрій. То чекай, ось я достану. (Іде до криниці). Чого ти так придивляєш ся на мене?

Марина. Хиба-ж на вас дивитись не можна.

Андрій. То можна, тільки...

Марина. Тільки що?

Андрій. Тільки молодиця з тебе дуже гарна. Чуєш, що я кажу?

Марина (зитхнувши). Чую, хозяїне, тільки що-ж з того?

Андрій. Як що з того? Таку гарну, як ти, кожен покохає.

Марина. І-і вже! Що мені з того кохання, коли....

Андрій. Коли що? (Марина мовчить. Андрій підступає до неї). Коли що, Марно?

Марина. Коли мене той не кохає, без кого менї жити тяжко.

Андрій. Хто-ж то, Марино? (Підходить до неї ще близше). Скажи бо, серденько!

Марина (ростяжно). Серденько?

Андрій (укірливо). Ти дрочиш ся зо мною.

Марина. Нї, не дрочу ся.

Андрій. То скажи-ж, Марно, а то?..

Марина. А то що?

Андрій. А то їй-Богу не втерплю... поцїлую (Цїлнє).

Марина (відскакує). Хозяїне! Чи так же можна робити?

Андрій. А чом же не кажеш, кого ти кохаєш?

Марина. Нехай же знає хазяїн, коли він те знати хоче: того я кохаю, хто оце недавно одпихнув мене від себе, сказав: „Геть від мене, чарівнице!".

Андрій. Мене?!

Марина (тихо). Вас, хазяїне!

Андрій. Що це я почув від тебе, Марино? Чи тому-ж правда, що ти сказала? Чи ти, може, сьмієш ся надо мною, Мариночко? Скажи-ж менї в другій раз, що ти сказала.

Марина (ще тихше). Вас люблю, хозяїне!

Андрій. І я тебе люблю, Марино, люблю за очи, що без полуміня палять. Поцїлуй же мене, моя голубко, коли ти правду сказала.

Марина (обнимає Андрія). Соколе мій! Чи й ти-ж мене так любиш, як я тебе люблю?

Андрій. Люблю, голубко! Клянусь небом і землею. (Цїлують ся. Артем виходить).

ЯВА X.

Андрій, Марина і Артем.

Артем (на ґанку). А-ап-чхи! Оце то чхнув. Ледве ніс од лиця не одскочив. А шкода була-б бо табаку, добре нюхає. (Нюхає і сїдає, побачив Андрія). Хозяїне!

Андрій (про себе). І виперло його носатого. (До Артема). А чого там дїду?

Артем. Ідїть уже вечеряти.

Андрій. Зараз дїду, їду!

Артем. Хозяйка ждуть-ждуть, нїяк дождуть ся.

Марина. Я, дїду, відро в криницю впустила.

Артем. То й витягай, коли впустила.

Андрій. Ось я зараз витягну. (В пів голоса). Не до вечері менї тепер. (До Марини). Слухай, серденько! я прийду до тебе в клуню, як хозяйка спати ляже. Добре, Марино?

Марина. Як схочеш.

Андрій. Іди-ж в хату. Зараз і я прийду. Іди, а то ще хто догадаєть ся.

Марина. Аби дїд не підмітив.

Андрій. Та він не бачив.

Марина (швидко іде до ґанку, про себе). Аж ось коли та мій він буде. І так швидко, аж не сподївалась.

Артем. Що ти кажеш?

Марина. Еге, дїду! (Пішла в хату).

Артем. Еге, дурна!

ЯВА XI.

Артем і **Андрій** дістає відро.

Артем (згодом). Не люблю я цеї молодиці. Лукава дуже, по очах бачу, що лукава. І на хазяїна зазирає ть ся. Та й він не кращий від неї.... Хе-хе! Вийшов відро витягати! Нема кому коромислом потягнути, щоб не ледачив. Весь в батька вдав ся! І той ласунь був до дівчать то до молодичок гарних. Думає не бачу? Все бачу, все примичаю, та не моє тільки діло, бо моя хата з краю — нічого не знаю. Жінки тільки шкода. Вона добра людина, зовсім не йому вона пара, ні! (Знов нюгає). Ну, треба молити ся та й спати пора. (Встає і іде).

Андрій. Куди-ж ви, діду?

Артем. Та вже час спати.

Андрій. Зараз будемо вечеряти.

Артем. Я вже повечеряв. Хозяйка, спосибі, молока дали; я попоїв то й доволи з мене. (Пішов за хату).

ЯВА XII.

Андрій сам.

Андрій (стає серед кону). І як це сталось і як це склалось! Люблю свою жінку і Марину любити мушу, бо не любити її не можу за її карі очи, за страшні, палкі очи... А Господь же не покарає мене за таке діло? Нащо-ж Ти, Господи, дав мені таке серце, що кождого, в кого личко червоне, чарівни очи, воно рвет ся любити! (Оксана виходить).

ЯВА XIII.

Андрій і Оксана.

Оксана (на ґанку). Та йди бо вже, Андрію! Вже й вечера простигла.

Андрій. Іду вже, серденько! (Про себе). Бідна Оксана! Вона нічого не знає. (Іде на ґанок).

Оксана (жартуючи бє Андрія). А! Ледачий! (Пішли в хату).

——— ЗАВІСА. ———

ДІЯ ДРУГА.

Через чотирі місяці після І. дії.
(Декорація першої дії).

ЯВА І.

Марина сама.

Марина (стоїть біля куща калини, ломе кетяги калини, кладе в решето, сьпіває):

Коло млину, коло броду — 2 р.
Два голуби пили воду.
Вони пили, воркотіли, — 2 р.
Ізняли ся, полетіли,

Ізняли ся, політили, — 2 р.
Крилечками стрепенули,
Крилечками стрепенули, — 2 р.
Про коханя спомянули.

Оце яку нагадала! Цур їй! Хиба-ж у мене милий умер, чи коханого не стало! Є у мене милий мій коханий. Чотири місяці, як стала я щаслива, без краю щаслива... Чи давно-ж ми тит стояли, відро доставали! Чи давно він поцілував мене тут першим поцілунком! Здаєть ся вчора це було, а скільки-ж то ночей від того вечера минуло! Минуло літо, миняє осінь, а там і зима настане.... Зима! Аж страшно вимовити це слово... Не ждати-ж тоди до себе милого, тоді вже він буде не мій... Не мій?! А чий же? Мого ворога? О! не діждеш, не діждеш, щоб ти моїм раєм володіла. (Горпина виходить з-за комори).

ЯВА II.

Марина і Горпина.

Горпина (про себе). Ото втомила ся, насилу доплила ся, ноги старі, то й три верстви перейти вже нездужаю, не так як було замолоду: тоді, бувало, і трийцять верст за іґрашку пройдеш — не втомиш ся, а тепеер... Ох, ох! Звісно старість! Добре, що хоч стежку напростець протоптали. — Все-ж близше. (Побачила Марину). Здорова, дочко!

Марина. Доброго здоровля, дядино!

Горпина. Калину ламаєш?

Марина. Єге! Оце позвязую та й развішую в коморі. Нехай висить.

Горпина. А вже-ж нехай висить. В хозяйстви всячина пригодить ся. Може коли хліб з калиною спечете...

Марина. Зима, дядино, все переїсть.

Горпина. А переїсть, переїсть, дочко!... Я й сама люблю хліб з калиною... А як же Оксана поживає? Чи здорова?

Марина. Ні, слабі чогось...

Горпина. Слаба, кашеж? Давно?

Марина. Ще позавчора заслабли.

Горпина. Позавчора?

Марина. Позавчора зранку. Корови видоїли, та й залягли.

Горпина. І залягла, кажеш?

Марина. Сегодня і з полу не вставали.

Горпина. Чого-ж це вона заслабла? Ще-ж їй, здаєть ся, рано... І не переказали ніким (іде до ґанку), наче далека сторона, або не було кого послати. Не даром і сон мене цю ніч такій поганий снив ся! (Пішла в хату).

ЯВА III.

Марина сама.

Марина. Куди-ж пак! Треба комусь ще й бігати за тобою! (Трохи згодом). І я, каже, люблю хліб з калиною. Чи не думаєш поласуватись! Не діждеш, щоб я та ради тебе трудилась. Не люблю я тебе уже за те одне, що ти мати мого ворога лютого. Не люблю, ненавиджу тебе... (Довязує послідні кетяги). Спасибі-ж тобі, калинонько, за ягідки, що ти вродила. Понесу їх в комору, розвішаю там, а як зима прийде, вже як і листячка на тобі не буде, тоди зпечу я хліба з твоїми ягідками і тебе, калинонько, тоді згадаю. (Сьпіває):

Ой, вийду я на шпилечок,
Та гляну я на долину:
Долина глибока, калина висока,
Аж до долу виття гнуть ся.

Під тією калиною,
Стоїть козак з дівчиною;
Дівчинонька плаче, сильненько ридає,
Свою долю проклинає.

Ой, зійду я на шпилечок,
Та гляну я на світочок:
Ой, світе мій ясний, світе мій прекрасний!
Який мій талан нещасний!

Знов сумну засьпівала! Що це діеть ся зо мною! Хочу веселої засьпівати, а на сумну звертаю! (Бере решето, хоче йти. Андрій засмучений виходить з-за хати).

ЯВА IV.

Андрій і Марина.

Марина (побачила його, зупиняєть ся. Про себе). Чого це він такій засмучений ходить — голову повісив? Чи не за Оксаною часом зажурив ся? Треба спитати. (Ставить решето на зруб криниці. До Андрія). Андрію!

Андрій. Чого!

Марина. Йди но сюди, щось я тобі скажу.

Андрій (віддаля). Кажи, що тобі треба.

Марина. Йди сюди близше. (Андрій підходить). Ти чогось сумний, не веселий.

Андрій. Добре що ти весела.

Марина. Я весела.

Андрій. Та я-ж бачу, що весела: все сьпіваєш та сьпіваєш...

Марина. Хіба тобі скучно від моїх пісень?

Андрій. Вже-ж й не весело.

Марина. Ти журиш ся, що Оксана слаба? що, як вона помре — тебе нікому буде любити?

Андрій. А хоч би й так, то що-ж з того?

Марина. А я-ж тебе любитиму. Хіба тобі не однаково?

Андрій. Може однаково, а може й неоднаково.

Марина (про себе). Що це з ним стало ся?.. Чи не розлюбив мене часом? (До Андрія). А вгадай, хто до нас прийшов.

Андрій. Хто-ж там пришов?

Марина. Мати Оксанина.

Андрій (зрадів). Справді?

Марина. Оце тільки що прийшла. А ти хіба радий?

Андрій. А як радий?

Марина. Яж то бачу, що ти радий, що ти й дивити ся на мене не хочеш. Ти розлюбив мене, покинув... (Павза). Чуєш, що я кажу?

Андрій. Марино! Що ти вугадуєш?

Марина. А те, що чуєш.

Марна. Чи вже тепер час про це балакати? Ти-ж бачиш, що Оксана слаба, що треба...

Марина (перебиває). Менї від того аж байдужисенько.

Андрій. А менї це зовсім не байдуже (хоче йти).

Марина. Андрію! (Андрій зупиняєть ся). А що тодї буде, як жінка помре?

Марина. На що так казати. Марино? Ти рада була-б щоб вона вмерла?

Марина. Менї що до того! Я тільки знаю те, що ти колись казав менї: як би жінка вмерла, ми закон приняли-б з тобою. Памятаєш?

Андрій. Ти все щось вигадуєш — чи до часу, чи не дочасу.

Марина. Як не до часу? Ти-ж присягав ся.

Андрій. Ат! (махнув рукою, іде до ґанку. — Про себе): Людина! Жінка піднятись не здужає, а вона, бач, що вугадує! Ато звязався її тепер мушу терпити, що вона вигадує. (Пішов в хату).

ЯВА V.

Марина сама.

Марина. Ха, ха, ха! Бач, як одказав! Не до часу, каже, вигадую. Ну як там вже ні є — чи дочасу, чи не до часу, — а ти будеш мій і тільки мій, хиба не суджено менї приняти закону з тобою... Ось нехай но вона помре, тодї не так забалака-

єш до мене. О, як-би-ж швидче того часу дождати ся!

Артем (за коном). Марино!

Марина (лічить пучки калини, про себе). Зачекай, зараз обізву ся.

Артем. Чи ти глуха, чи що?(Сердито).) Марино!

Марина. Та чого ви там кричите?

Артем. Витягни відро води та дай телятам напитись. Вже з півдня звернуло; сонце, як огонь пече, а телятам ще води не давали. Як так будемо доглядати, то швидко й ноги повитягають.... Чуєш?

Марина. Чую, чую, діду!

Артем. Чого-ж ти стоїш?

Марина. Ось зараз, тільки калину полічу та й у комору полечу.

Артем. Що ти кажеш?

Марина. Ось араз, тільки калину полічу та й од вас діду, полечу.

Артем. Щоб ти у четверо криль та сторч головою полетіла, неслухнянко погана! (виходить з-за комори).

Марина. Є кого слухати!

ЯВА VI.

Артем і Марина.

Артем. А хиба-ж ти що таке?

Марина. А ви що таке?

Артем. У-у, яка пані!

Марина. Пані чи не пані, а вас слухати не буду.

Артем. Задріпана наймичка!

Марина. Добре, що ви свій хліб їсте, та ні в кого не служите.

Артем. Я хоч й служу, та служу честно.

Марина. Та честно-ж, честно...

Артем. І перше служив. Бачиш? (Показує на медалю).

Марина. Якусь там бляшечку наділи. то й є чим хвастатись.

Артем. І дід, і прадід твій не мав такої.

Марина. А про те жили, і ні в кого не служили.

Артем. За непорошну службу видали. Ось тут і написано.

Марина. Так то-ж і всего.

Артем. А тобі чого-ж ще треба?

Марина. Мені нічого не треба.

Артем. Ти вік служи, до такої не дослужиш ся. І пансийон получаю.

Марина. Та на горівку віддаєте.

Артем. А тобі-ж яке до того діло? Мабуть заздросно?

Марина. Чого-ж мені заздросно?

Артем. Що тобі не віддаю? Доволї з тебе, що й той тобі дає.

Марина. Та відчепіть ся з своїм пансийоном. Як та оса пристали.

Артем. А що? Правда очи коле?

Марина. Яка правда?

Артем. Спитай у того.

Марина. У кого?

Артим. У того, хто тебе голубить.

Марина. Хто-ж мене голубить?

Артем. У-у, сьвята та Божа!

Марина. Вигадуйте.

Артем (тихійше). Хазяїн голубить, коли ти

не знаєш. Думаєш, не знаю? Знаю! Все знаю.

Марина. Все та не все.

Артем. Все, все знаю. Знаю, як хазяїн до тебе ходить, як жінку ви з ним обманюєте, закон сьвятий переступаєте. Знаю й те, що покарає тебе сила Божа, хоч не тепер, то колись покарає, невидимо скарає.

Марина. Кажіть, кажіть, бо нічого не слухаю.

Артем. На перехрестній дорозї покарає, а такі не втічеш від Божої кари. Ні, голубко! Не втічеш, ніде не сховаєш ся.

Марина. Та добре-ж, добре!

Артем. Тобі, як я бачу, все однаково, бо совість ти свою загубила.

Марина. У вас не позичатиму.

Артем. Немає в тебе совісти а не на стільки, (Показує на нігти).

Марина. Та добре-ж що ви совістливі. (Бере решето і йде до комори).

Артем. Безбожниця ти, Марино! Покай ся Марино, пожалій свою душу, бо души і на тім сьвіті треба буде. Покай ся, щоб не було пізно, як совість прокинеть ся. (Набрав води. Пішов).

ЯВА VII.

Марина сама.

Марина (біля комори). І що це за чоловік оцей дід? Усе він знає, ні з чим від єго не сховаєш ся. Чи він знахор та людям не признаєть ся, чи він характерник якій, чи з чортами, може, знаєть ся. Та вже хто-б він не був, а треба його викурити з двору, щоб і дух тут не смердів. (Пішла в ко-

морю. Оксана виходить на ганок. Горпина їй піддержиє).

ЯВА VIII.

Горпина і Оксана.

Горпина. Сядь, доню, посидь трохи. Вітром провіє то, може, полекшає, а то лежиш в теплій хаті та ще під кожухом. Там і так душно.

Оксана. Коли-ж, мамо, холодно так, мов хто снігом поза спиною сипле.

Горпина. А спина, доню, не болить у тебе часом? Може й болить та признаватись не хочеш? Не соромся матери і як час настав, кажи, що грішна, то треба щось робити та бабу треба позвати, бо сама я не вмію та вже й нездужаю.

Оксана. Ні, мамо! Я-б призналась, щоб була пора, та ще не скоро; хіба ще тижнів через два. Я це чую...

Горпина. А позихати тобі не хочеть ся?

Оксана. І позихаю, мамо, і спати хочеть ся. То холодно мені стане, то душно, аж млосно зробить ся.

Горпина. То це у тебе пристріт, по всему бачу, що пристріт. Може хто глянув недобрим оком, от воно й стало ся! Може що робила, або що, може, підіймала, а хтось недобрим оком глянув та й подумав: ото сяка-така... На остатних днях ходить, а так працює. Думаєш як? Всяки очи бувають. Ти ще молода, то й не знаєш, як треба в сьвіті жити.

Оксана. Може й пристріт, бо й їсти не хочеть ся, тошнить наче і в роті чогось гірко.

Горпина. Пристріт, доню, пристріт; він і є! Треба стару Кадубиху покликати. Вона від при-

стріту всім помагає, то й тобі поможе. Треба Андрію сказати. (Кликає). Андрію! (Андрій виходить).

ЯВА IX.

Горпина, Оксана і Андрій.

Андрій. Чого, мамо!

Горпина. Скочи-но, сину до баби Калубихи. Попроси її до нас. Нехай зараз прийде.

Андрій. Хіба вже тее?... Може-б другу яку бабу покликати?

Горпина Друга нам непотрібна.

Андрій. Кадубиха, кажуть, не загарна бабувати.

Горпина. (Смієть ся). А ти вже її розпитав ся? Гарний же чоловік з тебе, коли ти про це зарані думаєш, тільки нам, синку, такої баби покі що не треба.

Андрій. Хіба-ж Оксані що таке?

Горпина. Пристріт, сину! Не побереглася, а хтось не добрим оком поглянув і насьміяв ся... От воно й сталось! Тепер всяки очи бувають...

Андрій. Та може-б за фершалом поїхати?

Горпина. На що нам той вершал здав ся, коли його лікарства тут не поможуть!

Андрій. То я піду за Кадубухою.

Горпина. Сходи, сину, а вершал нам не потрібень. (Андрій йде).

Оксана. Не барися-ж, Андрію!

Андрій. Ні, серце, не баритимусь.

Горпина. Тільки не кажи нікому по дорозї, куди ти йдеш, щоб чого небудь не подумали, а то й від цего лихо буває. Оксані треба берети ся.

Андрій. Добре, мамо! (Пішов).

ЯВА Х.

Горпина і Оксана.

Горпина. Аж сьміх мене бере, їй Богу! (Сьміеть ся). Не зугарна, каже, бабувати. І розпитав ся ж у когось. (Згодом). Любить він тебе, Оксано!

Оксана. Любить, спасибі йому. Ще й слова поганого ні разу мені не сказав, тільки оце недавно чогось він наче переміняв ся: все чогось ходить, наче засмучений, і не такій чогось веселий став.

Горпина. Чого-ж це він?

Оксана. Незнаю, мамо! Перше він жартував, сьміяв ся, а тепер часами буває й так, що й слова від його не добєш ся.

Горпина. А дома він завше ночує?

Оксана. Ні, мамо, не завше: коні часами він на пашу водить. А хіба що, мамо?

Горпина. Та це я так собі спитала.

Оксана. Ні, мамо! Ви не даром питаете. Я бачу, що ви щось маєте на думці. Скажіть мамо!

Горпина. Та ет! Чого люде не набрешуть. Люде як собаки, то й всяки брехні по сьвіту ходять.

Оксана. Які-ж там брехні? Може про Андрія, або про мене?

Горпина. Та ні, не про тебе.

Оксана. То про Андрія?

Горпина. Та про Андрія-ж... Кажуть...

Оксана. Що кажуть? Кажіть мамо! Він-же мій чоловік, то треба-ж мені знати, що там про його брешуть.

Горпина. Та кажуть що...

Оксана. Що таке?

Горпина. Що нібі то він з Мариною кохаеть ся.

Оксана. З Мариною кохаєть ся?

Горпина. Єге! Що з Мариною він живе ніби то.

Оксана. Не вірте, мамо! Хіба-ж би я не підмітила, щоб цему була правда? Він же любить мене, як, мабуть, ніхто на любить так свою жінку. Він завше біля мене припадає, трудитись забороняє. Чого люде злі не набрешуть! Їм заздрісно дивитись на наше щастє, на нашу любов, то й хочуть її розбити, не вірте, мамо!

Горпина. Та я й сама не йму віри. Звісно, чого люде не набрешуть. На те вони люде...

Оксана. А вже-ж не вірте. Бідний Андрій!. Він і не знає, що про його брешуть.

Горпина. Не треба, щоб і знав. (Згодом). — Знаєш, Оксано, що я тобі скажу?

Оксана. Кажіть, мамо!

Горпина. Відправ ти Марину. На що тобі здало ся, щоб через неї та всякі брехні про твого чоловіка ходили? Їй тут не місто, і щоб їй тут не було, то й брехні таки не склались би.

Оксана. Та ось тільки вичуняю, зараз відправлю.

Горпина. Так і зроби, дочко!

Оксана. Від кого-ж ви мамо чули про ці брехні?

Горпина. Та мені одна баба казала та й ваш такі Артем про де-що натякав мені якось.

Оксана. І дід Артем, кажете, щось натякав.

Горпина. І він де-що казав... Нехай но я з ним побалакаю.

Оксана. Побалакайте, мамо!

Горпина. То добре-ж!... Але цить, доню! — Ось, здаєть ся і він як-раз йде сюди. (Артем виходить з-за комори).

ЯВА XI.

Оксана, Горпина і Артем.

Горпина (до Артема). А дід все собі ходить, завше знайде собі роботу.

Артем. Коли-ж дід таким уже вдав ся, що або табаку нюхає, або куняє, а даремне ніколи не гуляє.

Горпина. Правда, діду!

Артем (підходить до ганку). Здраствуйте, Горпино! Якось так пройшли, що я й не замітив.

Горпина. А дід десь виглядав мене?

Артем. Що з того, що виглядав, коли прогледів?

Горпина. Я, діду, ластівкою прилетіла.

Артем. А де-ж ваші крила?

Горпина. По дорозї розгубила.

Артем. Ото шкода буде, як хто знайде.

Горпина. Нічого, діду; у мене другі виростуть. (До Оксани). Може-б ти дочко, прилягла трохи?

Оксана. (Встає). Піду, мамо, ляжу.

Горпина. Чекай доню, піддержу трохи.

Артем. А піддержіть її, Горпино, щоб не звалилась. Зовсім ослабла бідна.

Оксана. Не треба, мамо! Менї трохи легше стало.

Горпина. Я-ж казала, як вітром провіє, то полекшає. (Оксана пішла помалу).

ЯВА XII.

Артем і Горпина.

Горпина. Сідай, діду, побалакаємо з тобою.

Артем. (сідає). От уже й Головосика завтра

буде. Чи давно була весна, а не загледілись, як і літо минуло.

Горпина. Є-ге!

Артем. Швидко летить время, а літа ваші ще швидше проходять.

Горпина. Є-ге, діду! Чи давно молоді ми були з тобою, от вже й посивіли.

Артем. І душі наші на горе нам сиві стали.

Гарпина. І не поберемось діду, з тобою.

Артем. Поберемось на той сьвіт, в далеку дорогу.

Горпина. Є-ге! А я оце, діду, хочу в тебе розпитати.

Артем. Про що?

Горпина. Та про те-ж, що ти натякав менї якось.

Артем. Про що-ж я натякав? Я й забув уже.

Горпина. Та про Марину-ж...

Артем. Про Марину?

Горпина. Та про неї-ж...

Артем. Про неї й говорити не варт нічого, бо вона і слова путного не стоїть.

Горпина. Правда, діду!

Артем. Погана вона, безбожниця, совісти не має, більш і балакати нема чого про неї.

Горпина. А чи тому-ж правда?

Артем. Чому?

Горпина. Та що Андрій з нею...

Артем (перебиває). А моє яке діло до того? То діло хазяїнське, а моє діло — зовсім сторона.

Горпина. Але-ж ти, діду, щось знаєш?

Артем. Нічого я не знаю, окрім того, що як би Марина не ночувала в клуні та щоб хазяїн не водив конї на пашу, то було-б краще, а щоб Марину з двору прогнати, то було-б зовсім добре.

Горпина. Та я вже про це балакала з Оксаною.

Артем. А що-ж Оксана?

Горпина. Казала, прожене, як вичуняє.

Артем. То й щасте їй буде, коли воно їй ще не покинуло. (Іде в хату).

Горпина. Куди-ж ти, діду? (Згодом). Невеселий, каже, став; ходить, замисливши сь... Ні! Тут щось дієть ся між ними... Треба прогнати, і чим швидше, тім краще. Дідь правду каже. (Пішла в хату Марина виходить).

ЯВА XIII.

Марина сама.

Марина. Оце то новина! Уже знають, догадують ся... Я-ж думала, що ніхто не знає. А все це той дідуган-характерник проклятий... Стійте-ж! Захожу ся я біля вас не так, як ви біля мене: аж чортови в пеклї душно буде... Нічого далі одкладувати. Треба зараз... Нехай тільки сама дома зістанеть ся, а тоді побачимо, що буде... — (Побігла за хату).

—— **Завіса.** ——

ДІЯ ТРЕТА.

Через тиждень після 2 дії.

Хата. З права піч біля печі ліжко. З ліва стіл, накритий скатериною; біля столу ослони, а попід стіною лави. Прямо посудник і лави.

ЯВА І.

Оксана лежить на ліжку, **Горпина, заплакана** стоїть біля ліжка і **Марина** седить біля печі, чистить картофлю.

Горпина. Ну, як тобі, доню, ні трохи не полекшало?

Оксана. Ні, мамо, не полекшало. Ще гірше пече біля серця. Умру вже я, мамо! Не довго мені жити на сьвіті. Може завтра, або й сегодня...

Горпина. Що ти вигадуєш, доню? Молилась би краще Богу, то може Він тебе й підняв би...

Оксана. Ні, мамо, ні! Я вже чую свою смерть вона вже за плечима у мене.

Горпина. Не думай, донечко, про смерть, а то ти таке вигадуєш, що аж сдухати страшно.

Оксана (Згодом). Хоч би вже Андрій привів коні, щоб хоч не спізнити ся до церкви.

Горпина. Лежала-б краще, не ворушилась, а то перетрясеш ся — гірш стане.

Оксана. Гірш не стане, а запричаститись у дорогу треба, бо дорога далека.

Горпина. Доню, доню! Коли-б ти знала, доню, як тяжко оце від тебе слухати. (Плаче. За коном чути тупить коней).

Оксана. Здаєть ся, привів. Вийди, Марино-серце, скажи дідові, щоб запрягав коні, а Андрія поклич в хату. Нехай їде швидше. (Марина вийшла).

ЯВА II.

Оксана і Горпина.

Горпина. Десь тобі не жаль мене, доню, коли ти хочеш помірати; десь тобі ні сьвіт, ні ми не милі, коли ти нас хочеш покинути.

Оксана. Сьвіт менї милий і ви, мамо, милі, але що-ж робити, коли...

Горпина. То забери й мене донечко, з собою, бо без тебе не житка буде менї на сьвіті. Не буде кому й пожалити, а як прийдеть ся помірати, то й очи мої хтось чужий закриє. (Плаче).

Оксана. Не плачте, мамо, а то й я буду плакати, дивлячись на ваші слези. (Плаче).

Горпина. Ні, ні, доню, не буду, не плач тільки, не муч себе. Тобі й так тяжко, моя дитино!

Оксана (витирає слези). Не плачте-ж і ви, мамо, а Андрій вас жалитиме.

Горпина. Ї-ї вже, донечко! Ніхто більше не пожалїє як рідна дитина.

Оксана. Він мамо, добрий; він вас жалїтиме (після павзи). Ждав бідний наслїдника, та не судилось. Десь я чимсь не вгодила Царицї небесній, що Вона мене так тяжко скарала. А гарний би хлопець був!... Щоб живий був родив ся, то й я оце була-б здорова. Тодї-б тїшились, минувались а тепер... хоч би в садку його були закопали...

Горпина. Та в садку-ж...

Оксана. Щоб оце я була здорова, то квіток би над ним насадила, нехай би росли, бо воно хоч й не живе родилось, а все-ж своя дитина. Правда, мамо?

Горпина. А вже-ж правда, тільки ти краще-б не згадувала, не ворушила-б своє серце.

Оксана. У вас, мамо, були діти. Скажить, мамо, чи добре їх мати?

Горпина. А певне, що діти — то щастє чоловікові.

Оксана. А нам не судилось цего щастя зазнати. Мабуть ми грішні перед Богом, коли Він не судив нам такого щастя.

Горпина. Не завдавай собі жалю, доню! Бог дасть вичуняєш — будуть у вас і діти.

Оксана. Ні, мамо, ні! Не вернеть ся наше щастє... (Андрій входить).

ЯВА III.

Оксана, Горпина і Андрій.

Оксана. Хто це увійшов? Андрій, здаєть ся?

Горпина. Та він-же.

Оксана. Іди сюди, Андрію!

Андрій (підходить до ліжка). Чого тобі, Оксано!

Оксана. Ти чогось смитний такій ходиш, невеселий... Може ти гніваєш ся, що я слабую?

Андрій. Що ти вигадуєш, Оксано?

Горпина. Уже првда, що вигадує!

Андрій. Хіба-ж ти в чім винна? Я не гніваюсь, тільки мені тяжко бачити, як ти страждаєш. Може за чий гріх отак покутуєш.

Оксана. Хіба-ж тобі жаль мене, Андрію?

Андрій (ледве здержує слези). Оксано! Серце моє!

Горпина. Хіба-ж ти не жінка йому, Оксано?

Оксана (згодом). Чи запрягають там коні?

Андрій. Та запрягають, тільки-б ти не їхала.

Горпина. Та я-ж оце й сама казала, щоб не їхала.

Андрій. Щоб гірш не стало, як переструсиш ся.

Оксана. Нічого; соломи на віз намостите, то не труситиме.

Горпина. Так ти-ж і стояти не здужаєш.

Оксана. Я на возї хоч біля церкви полежу, в остатній раз хоч подивлю ся, бо вже певне в другій раз не побачу.

Горпина. А може сила небесна ще підведе тебе, доню; може, як запричастиш ся, полекшає.

Андрій. Може Господь змилосердить ся над тобою. (Марина входить).

ЯВА IV.

Ті самі і Марина.

Оксана. То треба-ж збирати ся, щоб як не спізнитись.

Андрій. Та ще-ж недавно тільки у всї дзвони передзвонили.

Оксана (помалу пiднимаєть ся, сідає на лїжку; Андрій і Горпина її піддержують). Спасибі Вам, що ви такі добрі до мене. Тепер одягніть мене. (Спускає з лїжка ноги). Ой!... Божій мій!

Горпина і Андрій (разом): Чого ти, доню! — Що з тобою, Оксано!

Оксана. Ой, запекло мене отуть (показує про-

ти серця), мов вогнем запекло, мов що горить там, мов хто отрутою напоїв мене.

Марина (здрігнула, про себе). Мій Господи!

Горпина. Може-б ти води ковтнула, то не так би палило. Ковтни, доню, капелиночку, а на сповіди признаєш ся, то гріха тобі за це не буде.

Оксана. Ні, не треба: не заллю водою. (Згодом). Дягніть же мене коли ваша ласка. (Оксану одягають. Оксана до Марини). Подай, Марино води, хоч руки вмию. (Марина подає в мисці воду). Спасибі тобі, Марино, що ти така добра.

Марина (спустивши очи). Спасибі і Вам, хазяйко! і ви добрі були до мене. (Іде до печі і там пораєть ся).

Горпина. От, слава Богу, і готові! (Натягає на себе свиту. Дзвонять на достойно).

Оксана. Це вже на достойно дзвонять?

Андрій. На достойно. Як-раз в пору приїдемо.

Оксана. Хоч-би-ж як не спізнитись.

Горпина. Та вже-ж зараз їдемо. (Оксана хоче йти сама, ставши на ноги, затачуєть ся і сїдає на лїжко). То це ти, донечко моя, така слаба, що й ступити сама не здужаєш. Бідна-ж ти, дитино моя; безталанна і я з тобою. (Хоче їй піднести).

Сксана. Мамо! Голубко! Зачикайте хвилиночку. Може я коли чим обідила вас, або в чім не послухала, то простїть менї, мамо, раз, другїй раз і третїй раз.

Горпина. Бог простить тобі, дитино моя! Ні чим ти мене ніколи не обідила; ти завше була до мене добра, любяча і докірлива дитина, тільки... (плаче) десь моя така нещаслива доля, що ти збираєш ся нас покинути.

Оксана. Не плачте, мамо! Може Господь підниме.

Горпина. Дай, Мати Пречиста, щоб твої слова та вгодни були Богови Милосердному.

Оксана (до Андрія). Може й перед тобою чим винна, то прости мені, Андрію, раз, другій і третій...

Андрій. Бог простить, Оксано! Невинна ти й передо мною. Я перед тобою виннійший.

Оксана. Тепер підведіть мене. (Андрій і Горпина попід руку ведуть Оксану до дверий). Зупиніть ся на хвлилиночку (до Марини). Марино! (Марина спускає очи). Ти чогось гніваєш ся на мене, дивити ся на мене не хочеш. Може я в чим винна перед тобою, то прости, Марино!

Марина (витирає рукою слези). Ні, хазяйко!

Оксана. Прости, сестро, Христа ради.

Марина. Бог простить, хазяйко! Я більш винна перед вами. (Плаче).

Оксана. Ходіть уже. Десь ще тільки дід. — Треба з ним попращатись перед сповідю сьвятою. (Пішли). Господи! благослови нас...

ЯВА V.

Марина сама.

Марина. (сідає біля столу, підпірає руками голову. Згодом). Серце, серце, лукаве серце! Через тебе, серце я загубила ні в чим неповинну передо мною людину, через тебе не можу я глянути нікому в очи, через тебе, лукаве, я так страждаю і сьвіт мені не милий. Щоб не ти, серце, я б вареників не варила, трутою не посипала та... Ох! Як же страшно згадати про те, що я зроби-

ла... Зробила!... Чи вже-ж не можно одвернути того, що швидко мусить стати ся! Чи вже нема на сьвіті такого цілючого, що перемогло-б отруту! Я-б житя свого не пошкодувала, щоб його достати. Тоді упала-б перед нею, цілувала-б їй руки, ноги, дала-б їй того цілючого, казала-б: — пий, сестро, то будеш здорова; пий і прости менї, що я тебе отруїла, і вона простила-б. Та нї; нема того цілючого... (Задумалась. Згодом). А вона, бідна страдниця, нічого не знає і мене з гадючим серцем сестрою називає. (Артем входить).

ЯВА VI.

Артем і Марина.

Артем (дивить ся на Марину. Насьміїшливо). Чого це ти сумна така та не весела?

Марина. Нічого менї, діду, й веселою бути.

Артем. Наче плакала чогось? (Марина мовчить). Може з радощив?

Марина. З яких радощив?

Артем. А що хазяйка слаба та не вмірає.

Марина. Діду, діду! Десь вам радісно мене мучити.

Артем. Що? Мучити?

Марина. Ви не знаєте, діду, як ваші слова вражають моє серце.

Артем. А що може совість прокинулась?

Марина. Може й прокинулась, діду, але на що так допікати. Ось нехай но...

Марина. Що нехай но?

Артем. Нехай но буде те, що буде.

Марина. А що-ж буде?

Артем. А те, що буде. (Бере відро, хоче йти).

Марина. Куди-ж ви, діду?

Артем. Аже чуєш — гремить?

Марина. (зжахнулась). Гремить?!

Артем. Дощ буде. Треба телята в хлів загнати.

Марина. То зараз, діду, приходьте.

Артем. А на що я тобі здав ся? Я не Андрій, то тобі однаково. (Пішов).

Марина. Діду!!

ЯВА VII.

Марина сама.

Марина. (згодом). Колись і він наводив мене на путну стежку; та я тоді його не слухала. Тепер він поприкає мене Андрієм, але нехай поприкає, тільки нехай не пророчить мені ще гіршого страждання, бо душа й так невимовно болить. (Чути грім). Але справді греміть. Я завше боялась грому, а тепер він нагадує мені і по-вік нагадуватиме про те, про що я даремне силкую ся не згадувати. І тоді був грім, як я ямку в садку копала. Мигнула блискавка я злякалась... (Здригнула). На покуту мою дали мені його й закопати (знов грім). Гремить, ще гірш гремить... Чисто, як тоді... А та дитина... Господи! Хоч би швидше дід прийшов... (Грім). Господи! Помилуй мене грішну!... Що це?! Дитина запищала? (Прислухаєть ся). Ні, не чутко... (Грім). Знов запищало... Це воно, що через мене Божого сьвіту не бачило. Воно десь хоче помститись за себе, за свою матір.... (Грім). Знов, знов пищить. (Грім. Марина закриває вуши). Мати Божа! Оджени його од мене Своєю силою сьвятою... (Грім). Пищить, над самими вушами пищить. Що-ж це таке? Де-ж воно

взяло ся? (Страшний грім). Ай!... ай!... (Забиваєть ся в куток. Артем входить).

ЯВА VIII.

Артем і Марина.

Артем. Чого це ти кричиш, мов несамовита?

Марина (кидаєть ся до його). Діду, голубчику!

Артем. Що це з тобою?

Марина. Не покидайте мене саму в хаті.

Артем. Чом?

Марина. Аже хіба ви не чуєте, щось пищить.

Артем. Де пищить? Схамени ся. (Грім).

Марина (знов кидаєть ся до його). Діду!... Спасіть мене...

Артем. Від чого спасіть мене?

Марина. Чуєте, гримить?

Артем. Ну, так що-ж з того, що гримить?

Марина. І пищить.

Артем. Та що там пищить? Цвиркун може цьвіринчить, а тобі Бог зна що вугадуєть ся.

Марина. Дитина, діду, пищить...

Артем. Яка дитина?... Чи ти, молодице, не збожеволіла часом? Як я бачу, то ти зовсім з глузду з'їхала.

Марина. Коли-ж, діду, я грому бою ся.

Артем. Чого-ж його боятись?

Марина. Мені здаєть ся, що він убє мене,

Артем. Хіба-ж не однаково помірати, що тепер, що колись там в четвер?

Марина. Коли-ж, діду, смерти страшно.

Артем. Смерти страшно, тоді, коли тяжкий гріх на души носиш.

Марина. Хіба-ж тії, що гріха не мають не боять ся смерти?

Артем. Чого ж їм боятись, коли їм і на тім сьвіті добре буде? От щоб і ти не була така грішна, то й ти-б її не боялась, а то бач, що виробляєш!

Марина. Правда, діду! Я велика грішниця. Я вам признаюсь...

Артем. Нічого менї признаватись. Признавай ся попові, коли не хочеш гріха на душі носити. та кай ся перед тим, перед ким грішна, а менї твоїх грігів знати не треба (хоче йти).

Марина. Куди-ж ви, діду? Не покидайте мене саму в хатї. Батечку! голубчику! Не покидайте, (хватає його за руку).

Артем. А коні хто випряже? Аже бачиш, он приїхали (Пішов).

ЯВА IX.

Марина сама.

Марина. (прислухаєть ся). Не пищить... Не чути... (Далекій грім. Марина зжагнулась). Господи! Помилуй мене... (Згодом). Дід правду каже, що як би я гріха не мала, то, й смерти-б не боялась. Але що-ж робити, коли я вже його маю!... Що робити? признатись... дризнатись перед нею, і тоді лекше стане... Дід правду каже... Признатись... (Андрій і Горпина вводять Оксану).

ЯВА X.

Андрій, Горпина, Оксана і Марина.

Оксана (ледве ступає). Ой! Боже-ж мій! Не-

че-ж мене, пече, як огнем припікає... Це-ж моя смерть уже приходить.

Горпина. Бачиш, доню, не послухала ся. Я-ж казала, щоб не їхати....

Андрій. Батюшку сюди були-б покликали, — тут би тебе й запричастили.

Оксана. Тепер вже однаково, однаково (Оксану відводять до ліжка, роздягають).

Горпина. Ляж, доню, одпочинь, то може хоч трохи полекшає. (Оксана лягає).

Оксана. Мамо! Чи вам жаль мене?

Горпина. (Плаче). Доню, доню! Краще-б я замість тебе одстраждала; краще-б я замість тебе вмерла. Я-б тоді знала, що ти мені очи закриєш і була-б спокійна, а то... Доню! Серце моє!.... (Припадає до Оксани).

Голос за коном: Дядино Горпино! У вас повітку з грому запалило... Ось за вами посланець прибіг.

Горпина. (зплеснула руками). Боже мій! Це-ж Твоя кара. (Хоче йти).

Андрій. Мамо! Що-ж ми без вас будемо робити?

Горпина. Я зараз, сину, верну ся. (До Оксани). Нехай тебе Мати Господня тут піддержує... Побіжу на хвилиночку... Там може й хата вже згорила... Тільки на хвилиночку... (До Оксани) Прощай, серце! (Цілує).

Оксана (ледве промовляє). Прощайте, мамо! На віки прощайте... Не побачимось... Простіть. На той сьвіт...

Горпина. Я зараз і тут буду. (До Андрія). А ти, сину, збігай до баби Мариськи, щоб вона прийшла — тут близенько, а я збігаю. (Цілує О-

ксану). Прощай, моя дитино... радосте моя... прощай... Я зараз... (Побігла).

ЯВА XI.

Андрій, Оксана, Марина.

Андрій (про себе). Як же вона бідна страждає, як підстреляна голубка беть ся. (До Оксани). То покликати бабу, Оксано?

Оксана. Ой поклич... Тільки приходь зараз, бо ще й помру без тебе.

Андрій. Хіба-ж це ти справді, Оксано, хочеш нас покинути?

Оксана. Не хтіла-б... Жила-б, та не моя в цім воля... Ой, пече-ж мене... Ой, Боже мій! Хоч би води як...

Андрій. (хватає кубол з водою, подає Оксані, вона всю воду випиває). Бідна ти, Оксано! (плаче).

Оксана. Покличте бабу... ой!

Андрій. Побіжу (йде), чи діда пошлю.

Оксана. Вертай ся-ж.

Андрій (біля дверий). А вона стоїть... її і не шкода, однаково... О, ненавижу-ж я тебе за те, що ти така лукава та безсердешна... (вийшов).

ЯВА XII.

Марина і Оксана.

Марина (про себе). Вийшов... Нема нікого. Тепер саме добре. Допоможи-ж мені, Мати Пречиста! (швидко підходить до ліжка). Хазяйко!

Оксана. Хто це?

Марина. Це я, хазяйко!

Оксана (показує проти серця). Горить... все нутро горить, мов хто отрути налєв на серце...

Марина. Господи!

Оксана. Помираю вже, Марино!

Марина. Бог з вами, хазяйко! Вам ще жити треба...

Оксана. Ні, ні... Мені вже не жити... Дайте духати... Душа горить (Зриваєть ся з ліжка). Дайте дихати. (Падає біля ліжка).

Марина (кидаєть ся до неї). Хазяйко! Голубко! (про себе) Допоможи-ж мені, Господи! (До Оксани). Хазяйко! Я винна.

Оксана. Дайте дихати... Води...

Марина (хватає кухол, несе до Оксани; Осана вмірає). Нате... Ось вода. Напийтесь...

Оксана (ледве шепче). Не треба... Прости, Марино! ти добра, як сес...тра... (вмерла).

Марина (випускає з рук кухол). Хазяйко!... Оксано!... (Падає на коліна перед трупом). Чи вже-ж це ти вмерла!... (Андрій вбігає).

ЯВА XIII.

Андрій і Марина.

Андрій. Вмерла?! (підбігає до трупа). Так! Вмерла! (До Марини). Геть від неї. Не скверни трупа сьвятого... (відкидає Марину). Ти рада що вона вмерла. (Падає на коліна). Оксано! Оксано! Прости, бідна страднице! Я винен перед тобою...

Марина (крадучись до Андрія). Цить!... Не чипай... Не разбуди... Вона спить... вона заснула.

— Завіса. —

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

— Декорація 2 дії. —

До того, як підняти завісу, в селї дзвонять на збір. — В хатї голосять.

ЯВА І.

Марина седить біля комори, наче спить.

Марина (як перестали дзвонити). Передзвонили... Зараз люде начнуть сходитись, далї піп прийде, і згодом покладуть її в трумну, понесуть на кладовище, засиплють землею, і душа її праведна полетить в рай, до Самого Бога, щоб випросити для мене кари, страшної кари. Карай же мене Боже, карай, як хочеш, смертю карай, а би тільки не жити менї, не бачити сьвіту, не згадувати про те, що я зробила. Зробила?! Хіба-ж вона вмерла? О, як же страшно! Нї! Вона не вмерла!... Он-де вона стоїть... сьміеть ся..., сестрою називає... води просить. Стій, сестро! Зараз подам... (Зриваєть ся з місця, хватає себе за голову, опамятуєть ся). Що-ж це таке? Вона-ж наче тут була, стояла біля мене, води просила, сьміялась... Не вже це Ти, Господи, посилаєш її душу карати мене за мій тяжкій гріх? Не карай мене Господи, так, не суди мою так душу, не муч мене,, такою мукою, відверни від мене її душу, забери її у Свій рай; нехай вона там витає, бо вона сьвята, непорочна. (Знов сїдає, задумуєть ся. Люди проходять біля неї; вона нїчого не замічає). Нї, не вмерла вона. Вона жива, вона спить... По-

біжу, розбужу їй, впаду перед нею, цілуватиму руки, ноги, проситиму. Вона простить... Вона добра... (Зриваєть ся з місця, біжить до хати. Артем виходить із хати, плаче. Марина, побачивши його, зупинятєь ся біля ганку).

ЯВА II.

Артем і Марина.

Марина. У-у, якій страшний! Він все знає Сховаюсь, щоб не побачив. (Присїдає біля ганку).

Артем (на ганку). Боже праведний! Боже милостивий! За що Ти нас тяжко скарав? Нащо осиротив? На що одібрав до себе молоду душу, душу сьвяту, душу правдиву? Хиба у Тебе нема місця для старих, котрі в волю нажили ся на сьвіті, котрім давно пора йти до Твого суду, до суду правдивого, милостивого? (плаче). Але не нам судити Твою сьвяту волю. Прости-ж Боже, що грішними устами я призиваю Твоє сьвяте імя, Ти знаєш, що робиш і що робиш Ти — повинно бути сьвятим, Нерухомим по віки. Не нам судити Твою волю, від котрої залежить небо, люде, весь сьвіт, що на землї й під землею, під небом і на небі. Не суди-ж мене, Боже, що грішними устами запитав у Тебе, на що Ти одбірав від нас Оксану, нашу радість, наше щастє. (Сходить з ганку). Не суди, коли в цім Твоя сьвята воля...

Марина (кидаєть ся до його). Ні, діду! Не Божа туть воля.

Артем. Мовчи, божевільна, не гніви Бога.

Марина. Не Божа тут воля, туть я...

Артем. Мовчи, не скверни волї Божої... Ти грішниця.

Марина. Грішниця? Так, діду! Я грішниця, а

страшна грішниця, і нема для мене такої кари, якою скарав би Він мене на цім сьвіті.

Артем. Мовчи, молодице! Суд Божій страшний. Не накликай на себе суду Божого: він скарає тебе, що ти так говориш.

Марина. Нехай карає, нехай тільки швидше карає. Я жити не можу, я мучусь, я не винесу... Я умру. Мені смерти, смерти треба.

Артем. Смерти?

Марина. Смерти, смерти, діду!

Артем. І вмреш, коли час прийпе. На все є пора та Божа воля.

Марина. Ні! Я зараз хочу вмерти. Я без його волї умру.

Артем. Ні, молодице! Без Божої волї ні одна волосинка не вупадає з голови чоловіка.

Марина. Умру, діду, тільки пусти мене. Я тільки признаюсь. Пусту мене до неї...

Артем. До кого?

Марина. До Оксани. Вона менї простить. Вона добра. Я покаюсь перед нею.

Артем. Пізно вже. Молись краще за неї, коли ти перед нею винна, то вона і з того сьвіту простить тобі, молись за те, що вона була до тебе добра, не така, як ти до неї.

Марина (неслухаючи останних слів). Що ти, діду, сказав? Пізно вже? Ні, діду, не пізно. Вона спить... вона тільки заснула.

Артем. Заснула до страшного суду.

Марина. Ходім, діду, разбудимо.

Артем. Не разбудимо. Не вернеть ся душа нашої Оксани, не вернеть ся наше щастє, наша утіха. (Плаче. Горпина показуєть ся в дверах).

ЯВА III.

Артем, Марина і Горпина в дверах.

Марина (побачила Горпину). Хліб з калиною прийшла їсти? Не діждеш. Не дам, заховаю, на зиму сховою... У-у! Яка страшна ! (Страшно дивить ся на Горпину).

Горпина. Чи не час діду, посилати за батюшкою?

Артем. Піду, запряжу коні, та зараз і поїду. (Пішов).

Горпина (в слід дідови). Щоб хоч як не спізнитись, бо вже й обід готовий. (До Марини). — Чого ти Марино, так приглядаєш ся на мене? Не впізнала, чи що?

Марина. Впізнала, дядино!

Горпина. Іди в хату, подивись на свою хазяйку. Аже не зла вона була до тебе.

Марина. Ні, дядино! Ні, голубко! Вона була добра до мене. сестрою називала... Вона сьвята, вона...

Горпина Правда, що сьвята (плаче). Іди-ж подиви ся, яка краса пишна. Помолись за неї, коли ти їй любила. Іди, поглянь на неї, як вона лежить, заплач над нею, чи не осьміхнеть ся до тебе...

Марина. Ні, дядино! Вона не засьмієть ся вона вмерла.

Горпина (неслухаючи). Іди-ж подиви ся на мою квіточку; на мою зориночку гарну та пишну. (Плаче. Де-хто проходить через кон в хату. До людей). Ідіть люде добрі, в останне попращайтесь з моєю зориночкою, з моєю красою; поглянь-те, яка гарна. (Плаче. До Марини). Чого-ж, дочко стоїш, наче чужа? Іди в хату. (Пішла).

ЯВА IV.

Марина сама.

Марина. Ні!... піду, щоб не сквернити її труна. Вона тепер сьвята; вона праведна... Її душа в раю Божому тепер витає, може за гріх мій Бога благає, та не дасть мені Бог прощення, бо я грішниця, страшна грішниця... Не силкуй ся-ж, душа праведна, его ублагати. Кари, кари мені дай, та швидше пошли її, Боже! Убий мене громом Твоїм страшним. Я тепер не бою ся його. Я піду під грім Твій, прихилю голову під його огневу стрилу, тільки убий мене, Боже, убий зараз, бо я не можу осилити муки, страшної, пекельної муки... Але Ти мовчиш, не хочеш дати мені смерти... Коли-ж так, то я сама піду до Тебе, полечу до Твого суду. Я не можу більше жити, не можу виносити, терпіти... Прощай, сьвіте! (Обернулась до хати). Прощай, Оксано! Не надовго... Ти сьмієш ся? Що то? Отрута? Дай мені, сестричко, дай... Ти сховалась? Не ховай ся... Зараз побачимось. (Побігла за хату. Писар і Артем виходять).

ЯВА V.

Артем і Писар.

Писар. Так зараз, діду, кажете, ховатимуть?

Артем. Ось я зараз за батюшкою їду.

Писар. Шкода, шкода молодиці.

Артем. Ще й як шкода!

Писар. І чого-б їй, здаеть ся, помирати! Вона-ж ще така молода, тільки-б жити.

Артем. Що-ж, пане, зробиш, коли проти волї Божої нічого не подієш. Сказано, Божа воля.

Писар. Правда! натуральнійша правда, діду! Божа воля—то великий закон; його не обийдеш, ні об'їдеш.

Артем. Правду ви сказали, пане! Іменно, що Божого закону не обийдеш і не об'їдеш.

Писар. Так, так! А що-ж Андрій Митрофанович?

Артем. Хазяїн?

Писар. Та він же.

Артем. Що й казати!

Писар. Журить ся мабуть?

Артем. А як же йому не журитись, таку жінку потерявши?

Писар. Правда, правда!

Артем. Ще й яка правда.

Писар. Шкода чоловіка. Недавно оженив ся. Тільки-б жити та Бога хвалити, а воно ось як вийшло.

Артем. Такої в друге не знайде.

Писар. Не знайде, не знайде.

Артем. Таких людей, як покійниця, мало буває на сьвіті.

Писар. А мало, мало!... Ну, а як же Горпина? Побиваєть ся, мабуть?

Артем. Ще й як побиваєть ся. Думала, що дочка очи їй закриє, а воно ось як стало ся!

Писар. Не поталанило старій. То хата з током згоріла, а це дочка померла.

Артем. На все Господня воля.

Писар. Так, так! На все Його воля! А ви-ж тепер, діду, як? Чи тут служитимете, чи куди в друге місце служити підете?

Артем. Як держатимуть, то зістану ся тут. Я тут привик.

Писар. Як часами що трафить ся, то приходьте, діду до мене; я вам дам місце при волости.

Артем. Спасибі вам, пане, за добре слово.

Писар. Приходьте, приходьте. Для вас у мене місце знайдеть ся.

Артем. Спасибі, пане!

Писар. Ну... А як же, діду, на очех того, що то кажуть — чи тому правда?

Артем. На щот чого?

Писар. На щот амурних увлечений.

Артем. Ви мене про Амур питаєте?

Писар. Та ні, діду! Амур — то річка, що на Кавказі протикає, а я у вас питаю на щот амурних увлечений.

Артем. Не розумію, пане, що ви питаєте. Річку Амур то я знаю, тільки не ту, що на Кавказі.

Писар. Та ні, діду! Я вас питаю, чи тому правда, що Марина з Андрієм Митрофановичом ледачила, а покійниця нібит-о про це й не знала?

Артем. Про це я нічого не знаю, пане! Бог їм судія, то він їх і розсудить, а моє діло — сторона. Я царю служив і людям служив, служити служив, а сплеток ні про кого не розпускав, бо то діло не наше, не чоловіче. (Де-які люде йдуть у двір).

Писар. Так, так! Я вас і люблю за це, діду, бо я й сам не люблю сплеток... А покійниця до вас добра була?

Артем. Як мати була. Пішов би я замість неї, та коли-ж не Божа на це воля... (хоче йти).

Писар. Куди-ж ви, діду?

Артем. Та треба-ж їхати за батюшкою.

Голос за коном: Ратуйте, люде добрі! Ратуйте!.!.

Артем і Писар (разом): Де це? — Що це?

Писар. У вас на току, здаєть ся.

Артем. Що це там стало ся? (Пішов за хату. Горпина, Андрій і де-хто з людей виходять).

ЯВА VI.

Писар, Горпина, Андрій і **люде.**

Горпина. Ой, Боже мій! Чи на пожежа часом трафилась? Чи не друга яка кара на нас звалилась?

Андрій. Де це кричали?

Писар. Здаєть ся у вас на току, Андрій Митрофонович!

Горпина (плаче). Піди, Андрію, подиви ся, що там трафилось. Ти-ж хазяїн (Андрій пішов).

Одна з баб: А чи є хто там в хаті?

Горпина. Ой, їдить, сестрички, їдить, голубочки, доглядайте мою зориночку.

Друга з баб: Там-же люде зістали ся.

Горпина. Хоч-би Марина чого не скоїла.

Писар. Хіба-ж Марина що?

Хтось з **людей:** Збожеволіла здаєть ся.

Писар (на бік). Амур, значить, не видержав. (Артем і люде виводять Марину. У неї на шиї віровка).

ЯВА VII.

Горпина (зобачивши Марину). Мати Божа! Пречиста Сьвята! Що-ж це дієть ся на сьвіті? — Хіба-ж це нам мало кари.

Один з людий: Оце то вгодила! Щоб ще хвилина, то й не зняли-б живою.

Горпина. Марино! Що-ж це ти наробила? —

Хіба-ж мало у нас муки? Де-ж твоє серце, Марино!

Марина. Пустіть, не держіть мене. Я її сама стоятиму.

Другій з людий: Держіть, держіть, не слухайте її.

Писар. Одведіть її до волости; там розберемо.

Марина. Ні! ні! Я тут скажу, перед всім миром покаю ся.

Артем. Та не держіть її, аже вона не втіче.

Марина. Ні, діду, не втічу... Мир хрещений! Люди добрі! Пустіть мене до Оксани. Я перед нею покаюсь.

Горпина. Не треба, — вона душогубка.

Марина. Так! Я душогубка, тільки не свою душу я загубила, а чужу, сьвяту, ні в чім неповинну.

Писар. (до людей). Біжить хто з людей, покличте старшину. Нехай зараз їде сюди, та швидше.

Перший чоловік: Та ось і старшина їдуть сюди. (Старшина з соцькім входить).

ЯВА VIII.

Ті самі і Старшина з Соцькім.

Старшина. А що тут у вас скоїлось?

Перший чоловік. Душогубка.

Другій чоловік. Повіситись хтіла.

Марина (падає на коліна) Люде добрі! Мир хрещений! Простіть мене. Оксана не своєю смертю вмерла: я їй отруїла.

Андрій. Отруїла?! Оксано! Оксано! Бідна ти, страднице! (побіг в хату).

Горпина. (разом з Андрієм). Отруїла?! Мою дочку, мою зориночку ясну, мою квіточку пишну... Ой... ой... ой... (хватаєть ся за серце).

Писар. Що ти казала?

Старшина. Скажи в друге, що ти сказала.

Марина. Я Оксану отруїла... Трутою варенікі посипала... Вона наїлась і дитину мертву породила.

Горпина. (держучись за серце). Гет з очий! Беріть їй, вяжіть їй, заберіть з очий моїх люту гадину... Будь вона прокл...

Марина. (простягає руки). Дядино! Не проклинай! Там Оксана почує...

Горпина. Будь ти проклята (Марина, жахаючись, закриває уши), гадино проклята! Будь ти проклята і на цім, і на тім сьвіті... Ой... пече... Сьвіт крутить ся. (Падає, їй піддержують).

Артем. Ратуйте там Горпину... (Горпину несуть в хату).

Старшина (до Соцького). Бери коня та зараз верхи до станового.

Писар. Скажеш, що трафилось убийственне проїзшествіе.

Артем. Бачиш, грішнице, що ти наробила?

Перший з людей: (Вийшов з хати). Горпина вмерла.

Артем. (Плаче. Після павзи). Єх, Марино, Марино! Загубила ти свою душу. Не буде тобі прощення ні на цім, ні на тім сьвіті.

Марина (протягує до його руки). Діду, простіть!

Артем. Не такий твій гріх, щоб його простити.

Марина. Хоч ви, діду, простїть.

Артем. Казав я тобі в свою пору, Марина, що колись твоя совість прокинеть ся. Прокинулась вона та прокинулась пізно.

Марина. Діду, простїть! (Андрій виходить і стає біля ганку.

Артем. Пізно, пізно. Загубила ти, Марино, дві душі, через тебе і трета пішла на той сьвіт. Суди-ж тебе, Боже, а до суду Його молись, кай ся, то може тобі Бог хоч на тім сьвіті простить. Прощай, Марино! Не раз згадаєш, може в Сибірі згадаєш мене, а як згадаєш — пригадай і мій заповіть: молися, бо страшний твій гріх. Молись, богато молись. (До людей). А тепер, люде добрі, забірайте її, ведїть її з двору.

Марина. Беріть мене, вяжіть, та тільки ведїть швидше до суду, праведного суду... Там і Оксана... Вона добра... Вона сестрою мене називала...

Писар. Ведїть її в холодну.

Марина. В холодну, пане, в холодну... Там дощу не буде і грім не гримитиме... Там ямку я вукопаю... Ай пищить над вушами, пищить (Закриває уши).

Старшина. (До людий). Чого ви на неї дивитись? Забірайте!

Писар. Під замки і стражу поставити. (Марину ведуть з двору).

Старшина (до Андрія). Хазяїне! Пошли кого до батюшкі, щоб даремне не їхали, бо ховати не можно.

Писар. Так, так! На все треба законноє основаніє, основанноє на законном основанії. (Пішли).

Марина (вириваєть ся з рук людей, підбігає до Андрія). Андрію! Голубчику! У-у, якій серди-

тий! Не сердь ся... Он Оксана... Сьмієть ся... Не сьмій ся, а то і я заплачу. (Їй знов беруть і ведуть з двору). Ні, ні... Я не плачу... Я не буду... Ха-ха-ха!... (За коном).

Ой, ні, не поражу,
Що тобі робити,
Бо не хочеш вірно
Мене полюбити...

ЯВА IX.

Андрій, Артем і де-хто з людий.

Артем (підходить до Андрія і довго на його укірливо дивить ся). Чом же не обізвав ся, хазяїне? Єх, хазяїне, хазяїне!

Андрій. (підняв руки в гору). Боже праведний! Скарай і мене, скарай, як хочеш, тільки смертю не карай, щоб я міг одмолити гріх свій тяжкій, гріх страшний! (До людей). Люде добрі! Я каюсь перед вами. Щоб не я з своїм лукавим серцем, то може-б Оксана і не пішла на той сьвіт. Я знав ся з Мариною, жив з нею, як з жінкою, обманював покійницю. А вона нічого не знала. (Падає на коліна). Простіть, люде добрі!

Артем. Так, так, хазяїне! Кай ся, молись, то може й простить тебе Бог. А тепер прощай, хазяїне! Спасибі за хліб, за сіль, за теплу хату. Не згадуй недобрим словом, та частійше думай про гріх, в якім ти покаяв ся перед миром. Іде з двору).

Андрій. Не покидайте, діду!

Артем. (зупиняеть ся. Після павзи). Прощай! На тім сьвіті побачимось...

——— **Завіса.** ———

К І Н Е Ц Ь.